

A HÁZ MINT MÉLYEBB FOLYAMATOK TÜKRE MEINRAD INGLIN *SCHWEIZER- SPIEGEL* CÍMŰ REGÉNYÉBEN

BEYER-STUMMER VIOLA

1. BEVEZETÉS

Egy ismert magyar szerző, Szabó Magda úgy véli, hogy egy irodalmi műben az otthon nem választható el a szereplőtől.¹ Ezt a gondolatot szem előtt tartva olvastam a *Schweizerspiegel*² című regényt, a svájci Meinrad Inglin legismertebb művét.

A *Schweizerspiegel* a svájci *Háború és béke* és a svájci *Buddenbrooks*. Egy olyan családregény, mely az egész társadalmat bemutatja az egyes szereplők által. Ez a regény számtalan szempontból vizsgálható. Én a térvizsgálat szempontja mellett döntöttem. Egyrészt, mivel igazán érdekesnek találtam a ház vezérmotívumát a műben; másrészt, mert a térvizsgálat egy viszonylag új irányzat az irodalomelmélet területén. Céлом a kutatással az volt, hogy új, eddig talán háttérbe szoruló területekre tereljem az irodalomkutatók figyelmét.

Munkám két nagyobb részből áll. Az első, elméleti részben bemutatom a szerzőt, mert az ő neve kevésbé ismert, és összefoglalom a regény tartalmát, hogy a második

---

¹Aczél Judit, szerk. *Ne félj! Beszélgetések Szabó Magdával* (Debrecen: Csokonai Kiadó, 1997), 141.

²Inglin, Meinrad: *Schweizerspiegel* (Zürich: Limmat Verlag, 2014).

részben található interpretáció érthető legyen. Ezt követően bemutatom általánosan a térvizsgálat eljárásait majd kitérek a számomra jelentőséggel bíró koncepciókra. Az elméleti rész végén található a hipotézisem és a vizsgálati módszer. A második részben a ház motívumának vizsgálata található. Az összefoglalásban megismétlem röviden a gondolatmenetemet és a legfontosabb eredményeket.

2. MEINRAD INGLIN ÉS A SCHWEIZERSPIEGEL

Meinrad Inglin 1893. július 28-án született Schwyzben két fiúgyermek közül elsőként.³ Apja, aki órákészítő volt, saját üzletet vezetett házuk földszintjén, emellett aranyműves, zenész, vadász, hegyász és tiszt volt. Anyai ágon Inglin egy országgyűlési és tartománygyűlési képviselőnek, illetve egy hoteltulajdonosnak volt az ükunokája.⁴ A következőkben saját biográfiája alapján mutatom be az életét.⁵ Tizenhárom évesen elvesztette az édesapját, tizenhat évesen az édesanyját. Már tizennégy évesen elhatározta, hogy író lesz, de nevelői azt szerették volna, ha kitanul egy polgári foglalkozást. Több foglalkozást is elkezdett tanulni, később pedig Bernben belekezdett az egyetembe. Egyetemi tanulmányát félbe kellett hagynia, majd teljesen meg kellett szakítania, mert ez első világháború alatt katonai szolgálat teljesítésére volt kötelezve és gondoskodnia kellett a megélhetéséről. Egy ideig Bernben, egy szerkesztőségben önkéntesként dolgozott. Első műve, *Die Welt in Ingoldau*, 1922-ben jelent meg. Ettől kezdve csak íróként dolgozott.⁶ Számos mű szerzője, melyek közül a legterjedelmesebb és legismertebb a *Schweizerspiegel*.⁷ 1948-ban megkapta a Svájci Schiller Társaság Schiller-nagydíját.⁸ 1971. december 4-én Schwyzben távozott az élők sorából.⁹

Egy ismert biográfiában és a tudományos írásokban Inglint a „svájci modern irodalom klasszikusának” titulálják.¹⁰ Rusterholz szerint Inglin jelenléte a kánonban egyrészt életműve terjedelmének, másrészt művei jellegzetességének köszönhető.¹¹ Hangartner azt

---

³ Inglin, Meinrad/ Hangarten, Felix R, szerk. *Die Briefwechsel mit Traugott Vogel und Emil Staiger*. (Zürich: Amman Kiadó, 1992) 15.

⁴ Inglin, Meinrad /Schoeck-Grüebler, Elisabeth, szerk. *Seine Welt in Bildern*. (Zürich: Limmat, 2005), 18.

⁵ Inglin/ Hangarten, *Die Briefwechsel mit Traugott Vogel und Emil Staiger*, 15-16.

⁶ Uo., 17.

⁷ Uo., 18.

⁸ Uo., 15.

⁹ Inglin/ Schoeck-Grüebler, *Seine Welt in Bildern*, 157.

¹⁰ Rusterholz, Peter/ Solbach, Andrea, szerk. *Schweizer Literaturgeschichte*.(Stuttgart: J. B. Metzler, 2007), 205.

¹¹ Rusterholz/ Solbach, *Schweizer Literaturgeschichte*, 206.

is megállapította, hogy Inglin irodalmi elismertsége részben Emil Steiger baráti támogatásának is köszönhető.¹²

A *Schweizerspiegel* 1938-ben a szellemi honvédelem szellemében jelent meg. Inglin állásfoglalását a második világháborút megelőző politikai zavarodottság idején jól mutatja az 1937. augusztus 1-én Bettina Zweifelhez intézett levele. „Az anyaföldnek talán akkora szüksége van a regényemre, mint a nemzeti ünnepre.”¹³ – írja Inglin. A szellemi honvédelem egy kultúrpolitikai program volt, mely a nemzeti öntudatot és az összetartozást fejlesztette¹⁴. A *Schweizerspiegel* egyszerre ábrázolja a társadalmi változásokat a századfordulón és az első világháború alatt a szereplők egyéni változásaival.

A regényben egy átfogó panorámát találunk az 1912 és 1919 közötti társadalomról,¹⁵ s minden szereplő egy egész pártot képvisel.¹⁶ A regény polgári szemszögből íródott és az apageneráció liberalizmusának krízisét mutatja be Amman négy gyermekének élettörténetén keresztül. Inglin meggyőző képet fest a történelmi eseményekről és mentalitásokról azáltal, hogy a politikai és ideológiai meggyőződéseket a cselekmény részévé teszi.¹⁷ Az országgyűlési képviselő Amman családjának életén keresztül bemutathatóvá válik a műben az egymásnak feszülő többféle politikai és kulturális gondolkodásmód. A regény a különböző ideológiai állásfoglalás veszélyeire és gyöngeségeire hívja fel az olvasó figyelmét, megoldást azonban nem kínál fel.¹⁸

3. A REGÉNY CSELEKMÉNYE

Miként Rusterholz és Solbach a *Svájci Irodalomtörténetükben* megállapítják, én is úgy gondolom, hogy a cselekmény puszta bemutatása által a mű művészi oldala részben elvész, de a továbbiakban fontos lesz, hogy a regény cselekményét ismerjük.¹⁹

---

¹² Inglin/ Hangarten, *Die Briefwechsel mit Traugott Vogel und Emil Staiger*, 20.

¹³ Matt, Beatrice von, *Meinrad Inglin. Eine Biographie*. (Zürich: Amman, 1976), 170. (Fordítás tőlem: B-S. V.)

¹⁴ Egger, Hartmut/ Golec, Janusz, szerk. *Lügen und ihre Widersacher: Literarische Ästhetik der Lüge seit dem 18. Jahrhundert*. (Würzburg: Königshausen u. Neumann, 2004), 195.

¹⁵ Rusterholz/ Solbach, *Schweizer Literaturgeschichte*, 206.

¹⁶ Matt, von Beatrice. „Nachwort”. In: *Schweizerspiegel*. Inglin, Meinrad (Zürich: Limmat Kiadó, 2014), 878.

¹⁷ Rusterholz/ Solbach, *Schweizer Literaturgeschichte*, 217.

¹⁸ Uo., 206.

¹⁹ Uo., 217.

A cselekmény középpontjában az országgyűlési képviselő és ezredes, Alfred Amman tekintélyes családja áll. Alfred Amman zürichi polgárság felső rétegét képviseli, a legjobb kapcsolatokkal rendelkezik a jelentős politikai vezetők között és a hadseregben.

A történet 1912-ben egy Zürich közeli hadgyakorlattal kezdődik. Mivel a német császár, II. Vilmos, Svájcba látogat, az egész nemzet izgatott. Az általános izgatottságból az Amman család is kiveszi a részét. Az apa, Alfred Amman és a három fia, Severin, Paul és Fred szintén jelen vannak, mikor a császár megtekinti a hadgyakorlatot. De már a történet kezdetén észlelhető, mennyire különbözik a testvérek véleménye arról, hogy a császár látogatóba érkezik. Severin, Alfréd Amman legidősebb fia el van ragadtatva a császár látogatásától. Severin szélsőjobbboldali és az Ostschweizer, egy németbarát lap szerkesztője. Az ő németek iránti elköteleződése a cselekmény előrehaladtával csak fokozódik. Paul, a középső fiú nevetségesnek találja a császár körüli felhajtást, és rövid idő elteltevel otthagyja a hadgyakorlatot. Szkeptikus álláspontját a következő években is megtartja és inkább a baloldali politikával ért egyet. Részt vesz a szocialisták által szervezett eseményeken és meg van róla győződve, hogy a szocializmus a megoldás a társadalmi problémákra. Fred, a legfiatalabb fiú, nem tudja, hogy ebben a helyzetben kit kövessen és a fivérei radikális gondolatait sokszor képtelen megérteni. De mikor arról van szó, hogy a két fivére közül kell választani, inkább Pault követi. A történet végéig nem mutat sok érdeklődést a politika iránt. Teljesíti a katonai kötelességét, bizonyos fokig még lelkesedik is érte, de nem eléggé, hogy katonává váljon. Sokáig nem tudja, mit hallgasson az egyetemen, míg végül rájön, hogy legszívesebben mezőgazda szeretne lenni.

A következő két évben egyre valószínűbb, hogy kitör az első világháború. S bár a svájci elit érzékeli ezt, képtelen elhinni. 1914-ben egy nagy lövészünnepet szerveznek, ahol még egyszer megfigyelhető, hogyan pusztul el a régi rendszer és a maradi beállítottság. A háború kezdetét lelkesen fogadja a nép. Az ezt követő jelenetekben Inglin egy egyedi svájci jelenséget mutat be: a katonai mozgósítást valódi bevetés nélkül. Bár a katonák készek lennének harcolni, sőt meghalni, de az ellenség nem lépi át a határt, így a katonák nem bizonyíthatják be bátorságukat. Idővel frusztráció és a háború iránti gyűlölet fejlődik ki a katonákban. Ezt az érzést a sok Svájcban átutazó sebesült és fogolyszállítmány váltja ki egyre erősebben. A német és francia szimpatizánsok közötti feszültség is növeli az országban belüli széthúzást. A pacifista és szocialista gondolatok egyre népszerűbbé válnak, főleg a munkásság körében. Még a háború alatt egy járvány számos életet követel. Hamarosan általános sztrájkot hirdetnek.

A politikai harcok közben a nők is nagy változásokon, személyes válságokon mennek át. Gertrud, Amman egyetlen lánya nem lel többé örömet a házasságában, nem talál megértésre, így válni akar a férjétől, még ha az édesanyja meg is szakítja vele emiatt a kapcsolatot. Hamarosan ismét szerelmes lesz, mikor megismeri Albin Pfister költőt, Paul barátját. Később mégis új célt kell, hogy találjon az életben, mert szerelme a járványban meghal. Amman feleségének, Barbarának végig támogatnia kell a férjét, még ha annak döntéseivel nem is ért egyet.

Már a legelső fejezetben, ahol a történet valóban elkezdődik (a császári látogatásról az első fejezet előtt esik szó), a család régi, elegáns házának eladásáról van szó. A családnak ezután egy bérlakásba kell költöznie, amit Stockmeier kereskedőtől bérelnek, de egy konfliktust követően innen is tovább kell állniuk. Miután egy ideig egy hotelben laknak, Amman vásárol egy telket és építtet egy házat. A kilátás a birtokról gyönyörű a városra, de Amman nem akar sok pénzt kiadni egy telekért a ház előtt, így Stockmeier veszi meg azt, és építtet egy magas épületet Amman háza elé.

4. TÉRKONCEPCIÓK AZ IRODALOMBAN

4.1 A térkutatás mai állása

Nem vitatható, hogy a tér az elmúlt évtizedekben a bölcsészettudományi diskurzusok fontos elemévé vált. Miként Wolfgang Hallet és Birgit Neumann megállapítják, a tér nem csupán a cselekmény helyszíne, hanem további jelentéseket is hordoz magában.²⁰Az irodalomban találhatunk megélt tereket, melyekben a kulturális és az egyéni tapasztalatok összefüggésben állnak a térbeli körülményekkel. A tér maga információval szolgálhat kulturális normákról, a marginalitásról és centralitásról kialakult elképzelésekről, értékrendszerekről stb. Ez azt jelenti, hogy a térábrázolás nemcsak a történet valóságának érzékeltetését szolgálja, hanem más szerepeket is betölt. Würzbach abból indul ki, hogy a terek képzeletbeli építőkövek, kulturális

---

²⁰ Hallet, Wolfgang/Neumann, Birgit, szerk. *Raum und Bewegung in der Literatur: Die Literaturwissenschaften und der Spatial Turn.*(Bielefeld: Transcript Kiadó, 2009), 11.

kifejezőeszközök és nemi egyenlőtlenségek kifejezői.²¹A tér kialakítása egy irodalmi műben változó jelrendszer összetevőiként is érthető²², tehát a térábrázolás egy szimbolikus keretet alkot, mely a cselekményt és a szereplők viszonyát átláthatóbbá és érthetőbbé teszi. De az, amit az irodalomtudomány a tér kifejezés alatt ért, meglehetősen sokszínű.²³ Ezért a térkonceptiók az irodalomtudományban sokban különböznek egymástól.

A tér korábban kisebb szerepet játszott a bölcsész- és társadalomtudományokban. Hagyományosan az idő fogalmát mobilitással, haladással és fejlődéssel párosították, míg a tér mozdulatlan és szilárd volt. Ahhoz, hogy a tér mint olyan kutatás tárgya lehessen, először ezeket a konnotációkat kellett legyőzni.²⁴ Paradigmaváltást Edward W. Soja a térről alkotott új elképzelése hozott, az úgynevezett 'spatialturn'. *Thirdplace (Harmadik tér)* című munkájának borítóján megállapítja Soja, hogy a 20. században a térre hasonlóan nagy hangsúlyt fektettek, mint korábban az időre és a szociális viszonyokra.²⁵ Újra-definiálták a teret és mint a szereplők erőviszonyának visszatükröződését tekintették.²⁶ Egy másik fontos gondolkodó, aki a térnek eme újragondolását előremozdította, Michel Foucault volt. Az *Andere Räume (Más terek)* című előadásában, mely később kiadásra is került, többek között arról is beszélt, hogy a 19. század mindent egy időbeli egymásmellettségnak tekintett, míg a „mi időnk” (hogy ez alatt mit ért pontosan, nem részletezi) egy térbeli egymásmellettségeként értelmezhető.²⁷

Karl Schlögel²⁸történész hangsúlyozza, hogy a „turns” (fordulatok) esetében nem új dolgok kerülnek felfedezésre, hanem egy bizonyos látószög eltolódás történik, vagyis

---

²¹ Würzbach, Natascha. „Erzählter Raum. Fiktionaler Baustein, kultureller Sinnträger, Ausdruck der Geschlechtsordnung”. In: *Erzählen und Erzähltheorie im 20. Jahrhundert. Festschrift für Wilhelm Füger*. szerkesztette, Helbig, Jörg. (Heidelberg: Winter, 2011.) 105-129.

²² Nünning, Ansgar, „Formen und Funktionen literarischer Raumdarstellung: Grundlagen, Ansätze, narratologische Kategorien und neue Perspektiven.” In: *Raum und Bewegung in der Literatur: Die Literaturwissenschaften und der Spatial Turn*. szerkesztette. Hallet, Wolfgang / Neumann, Birgit. (Bielefeld: Transcript Kiadó, 2009), 33-52.

²³ Hallet /Neumann, *Raum und Bewegung in der Literatur: Die Literaturwissenschaften und der Spatial Turn*, 11.

²⁴ Döring, Jörg / Thielmann, Tristan, szerk. *Spatial Turn: Das Raumparadigma in den Kultur- und Sozialwissenschaften* (Bielefeld: Transcript Kiadó, 2008), 142.

²⁵ Döring/ Thielmann, *Spatial Turn: Das Raumparadigma in den Kultur- und Sozialwissenschaften*, 9.

²⁶ Hallet /Neumann, *Raum und Bewegung in der Literatur: Die Literaturwissenschaften und der Spatial Turn*, 11.

²⁷ Foucault, Michel, „Andere Räume”. In: *Aisthesis. Wahrnehmung heute oder Perspektiven einer anderen Ästhetik*, szerkesztette Barck, Karlheinz, (Lipcse, 1992), 34 – 46.

²⁸ Schlögel, Karl. *In Räume lesen wir die Zeit*. (München: Carl Hanser Kiadó, 2003).

eddig elhanyagolt szempontok kerülnek középpontba. Így régebbi szövegek hirtelen ismét aktuálissá válnak. Ha ezt a kritériumot figyelembe vesszük, ki kell, hogy jelentsük, hogy a térvizsgálat esetében igaznak bizonyul. A térvizsgálat a tudományos kutatások egy olyan ága, mely az irodalmi, teológiai és irodalomtörténeti munkákat új szemszögből vizsgálja.²⁹

Alapvetően megállapítható, hogy minden irodalmi munka cselekményének van egy helyszíne, miként ezt Schlögel is regisztrálja az *In Räume lesen wir die Zeit*³⁰ című teoretikus munkájában. Ha valaki egy irodalmi munkát olvas, természetes módon összeköti egy helyszínnel, legyen az képzeletbeli vagy valóságos. Így felmerülhet a kérdés, miért választanak az írók műveiknek egy nem valószínű, vagy éppenséggel egy pontosan lokalizálható helyszínt³¹. A válasz nagy valószínűséggel az, hogy ezáltal valamiféle információt szeretnének közölni. Hogy a tér mindig is fontos szerepet játszott az irodalomban, az is bizonyítja, hogy már Arisztotelész is arról számol be, hogy egy drámában az idő, a helyszín és a cselekmény egységessége létfontosságú, amint ez később a francia klasszicizmusban is ez mérvadó volt.

4.2 A tér fogalma

Fontos, hogy a tér fogalmát tisztázzuk, hogy a továbbiakban annak értelmezése ne okozzon bonyodalmat. Martínez kézikönyvében³² a teret az elbeszélte világ tárgyaként definiálja, mely a külső és belső világ megkülönböztetésére szolgál, és legalább egy szereplő környezeteként szolgál.³³ Bár ez a definíció helyes, de nem elég pontos a kutatásomhoz. Bollnow sokat írt a térről, és olyan megállapításokra jutott, melyek a tér, illetve a ház szerepét a *Schweizerspiegel*-ben nagyon pontosan leírják. A következőkben Bollnow kutatási eredményeiről lesz szó.³⁴

---

²⁹ Baumgärtner, Ingrid/Klumbies, Paul-Gerhard/Sick, Franziska, szerk. *Raumkonzepte*. (Göttingen: V&R Unipress, 2009), 20.

³⁰ Schlögel, *In Räume lesen wir die Zeit*.

³¹ Piatti, Barbara. *Die Geographie der Literatur: Schauplätze, Handlungsräume, Raumphantasien*. (Göttingen: Wallstein Verlag, 2008), 16.

³² Martínez, Matias, szerk. *Handbuch. Erzählliteratur*. (Stuttgart/Weimar: Metzler, 2011).

³³ Martínez, *Handbuch. Erzählliteratur*, 158.

³⁴ Bollnow, Otto Friedrich. „Der Raum”. In: *Der Ehrfrucht vor dem Leben*, K. Suzuki jegyzeteivel, (Tokyo: Asahi Kiadó, 1979), 15-22.

Ha a térről beszélünk, gyakran gondolunk a matematikai-fizikai tér fogalomra. Ebből a szempontból nézve a tér homogén, bármely tetszőleges pont lehet a következtetési rendszer középpontja, így a tér ettől a ponttól viszonyítva terjed ki a végtelenbe. Ezzel szemben az irodalomban egy megélt tér található. A megélt térnek van egy középpontja, melyet az az ember határoz meg, aki ebben a térben mozog, így minden mozdulata ehhez a középponthoz viszonyul.³⁵ Természetesen az ember eltávolodhat és visszatérhet ehhez a ponthoz. Hogy ez az eltávolodás csak a szobán belül történik, vagy egy másik országig nyúlik, ebből a szempontból nem lényeges. Az ember mozgására mindig az eltávolodás és visszatérés dinamikája jellemző, mert nagyon nagy az ember igénye egy biztos, megbízható helyre, továbbá ez genetikailag is kódolva van. Ez jól megfigyelhető olyan egyszerű szituációkban, mint egy konferencia, ahol az emberek a szünet után önkéntelenül is azt a helyet keresik, ahol korábban ültek, és ha helyet kell cserélniük, nyugtalanok lesznek.

A megélt tér közepe, azonban szintén egy tér, és nem egy matematikai értelemben vett középpont. Így kerül egy tér kiválasztásra, egy tér, ahol az ember lakik, és ahol nyugalmat lel. A szó eredeti jelentése is erre a koncepcióra utal. A Grimm Szótárban a „räumen” (rendezni, összetakarítani) szónál a következő jelentést találjuk: „egy teret, vagyis egy tisztást csinálni az erdőben”.³⁶ Ahhoz, hogy egy biztos tartózkodási helye legyen az embernek, el kell különíteni ezt a helyet falakkal. Így nyer a külső és belső tér két teljesen különböző jelentést. A belső tér a biztos, a privát, a család területe. A külső tér a nyilvánosság, a túlélésért való harc helyszíne. Az életben a külső térben tudunk kibontakozni, de újra és újra szükségünk van a belső tér nyújtotta biztonságra is.³⁷

Ha a ház az emberi életben betöltött szerepének meghatározásánál maradunk, a házat egy kör középpontjával hasonlíthatnánk össze. Egy kört, csak akkor tudunk megrajzolni, ha a középpontja megállapítható. Ha minden más adatot ismerünk, csak azt nem, hogy hol van a kör középpontja, nem tudjuk megrajzolni a kört. Az emberi életben ugyanígy szükség van egy középpontra, és ez a középpont a lakóhely. Csak a ház ismeretében tudjuk az emberi életet „megrajzolni”, csak akkor képes az ember az életét jól szervezni, ha egy biztos középpontja van az életben.

Az irodalmi tér ezen definíciója, illetve a ház a térben betöltött szerepének megfogalmazása nagy pontossággal adja vissza a házak szerepét a *Schweizerspiegel*ben. Valóban

³⁵ Bollnow, Otto Friedrich, „Der bergende Raum”. in: *Duitse Kroniek*, 14. évf. 1962, 49-62.

³⁶ Grimm, Jacob/ Grimm, Wilhelm. *Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*. 14. kötet. (München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1984), 185. (Fordítás tőlem: B-S.V.)

³⁷ Bollnow, *Der Raum*.

megfigyelhető a regényben, hogy a ház kohéziós erőként működik, és a régi ház eladásával eltűnik ez a kohéziós erő, meglazulnak a kapcsolatok és a konfliktusok teret nyernek. Továbbá Amman elveszti az állását a hadseregnél, mert miután eladta a házát, nem találja többé a szükséges helyet, ahová visszahúzódhat, s miként Bollnow is leírja, csak akkor tudunk a magánéletben és a munkahelyen is sikeresek lenni, ha a külső és belső térben eltöltött idő egyensúlyban van.

4.3 Az irodalmi terek funkciója

A tér különböző szerepekkel bírhat az irodalmi művekben, attól függően, hogy mit szeretne az író a tér bemutatása során közölni. A *Schweizerspiegel* elemzése során fontos, hogy a tér funkcióját meghatározzuk, hogy a továbbiakban a térábrázolás során közölt információkat és utalásokat a tér funkciója alapján pontosabban megérthessük. Brynhildsvoll³⁸a terek vázlatának hat funkcióját különbözteti meg, habár ezek a funkciók általában nem tiszta típusként kerülnek elő. Brynhildsvoll szerint a tér szolgálhat kulisszaként. De a tér gyakran túllép ezen a kereten és az érzelmek hangszereként, a szellemi tartalmak kivetítőjeként szolgál. Az is lehetséges, hogy a tér és az ember teljes mértékben egymásra vannak hangolva, így kölcsönösen kiegészítik és magyarázzák egymást. A tér a végzet hatalma is lehet, melynek a szereplők ki vannak szolgáltatva, de mitikus világtervek építőelemeként is szolgálhat.

A *Schweizerspiegel*ben a tér egyrészt a történesek kulisszája, a szereplők érzelmei a térábrázoláson keresztül csak kevésbé érzékelhetők. Kezdetben, ahol a ház bemutatása történik és csak az eladásáról van szó, sötét színeket használ az író, hogy egy korszak letűnését és a szereplők gyászát hangsúlyozza. De nem tipikus, hogy a tér a belső folyamatokat ábrázolná, hanem inkább bizonyos jellemvonások bemutatását szolgálja. A tér a végzet hatalmának sem tekinthető, mert a főszereplők semmire sem kényszerülnek a tér öntörvényűsége miatt. A tér tehát inkább egy fóliaként szolgál, ami kihangsúlyozva mutatja azt, ami a család életében történik.

Roland Innerhofer az építészet szerepét kutatja az irodalomban, és ebben a témá-

---

³⁸ Brynhildsvoll, Knut, *Der literarische Raum. Konzeptionen und Entwürfe*. (Berlin: Peter Lang GmbH, 1993) 8-10.

ban rendszeresen tart előadásokat a bécsi egyetemen. Innerhofer az egyik jegyzetében azt írja, hogy az építészet az irodalmi szövegekben memóriatárként működhet.³⁹ Épületek szolgálhatnak az emlékezés kiindulópontjaként. Pontosan ez érvényes a *Schweizerspiegelre*, ahol a régi ház a családi emlékek és a polgári kultúra megtestestítője.

5. A HIPOTÉZIS ÉS A KUTATÁS SORÁN FELHASZNÁLT MÓDSZER

Kutatásom kiindulási pontja az a Hallet és Neumann által megfogalmazott gondolat volt, miszerint a tér egy „kulturális jelentéshordozó”⁴⁰, mely által értékrendszerek „konkrétan látható lenyomatát” tapasztalhatjuk. Az én hipotézisem, hogy a *Schweizerspiegel* című regényben a családon belüli viszonyok alakulása ölt testet az építészeti leírásokban. A kutatás során az Amman család három lakóhelyére koncentráltam. Egy fejezetben azonban kitekintek a regényben megjelenő más házakra is.

Miként Matt a *Schweizerspiegel* utószavában megállapította, nem találunk a regényben részletes városleírást, a helyszínek főként csak háttérként szolgálnak, geografikusan alig kerülnek megnevezésre. Ezzel szemben az Amman család régi házáról igen részletes leírást olvashatunk és az új házról is megtudunk számos fontos információt.

A vizsgálatom során Bollnow térdefiníciójára támaszkodom,⁴¹ mely különbséget tesz a matematikai-fizikai tér és a megélt tér között. Bollnow abból indul ki, hogy az irodalmi munkákban a térnek mindig van egy középpontja, s a szereplők minden mozgása ehhez a középponthez viszonyítható. Bollnow megállapítja, hogy ez a középpont gyakran a ház, mely az identitást és a társadalmi helyzetet tükrözi vissza, valamint elválasztja a külvilágot, a belső világtól.

A regény vizsgálata során elsősorban magára a szövegre koncentráltam, de a szövegközeli vizsgálat során a szemem előtt tartottam a másodlagos irodalmi forrás-munkákban leírt szempontokat. Javarást azokra a szövegrészekre koncentráltam, ahol a család lakhelyéről van szó.

---

³⁹ Innerhofer, Roland, „Literatur und Architektur in der Moderne” (In: IGGerm. 2012.), 3.

⁴⁰ Hallet/Neumann, *Raum und Bewegung in der Literatur: Die Literaturwissenschaften und der Spatial Turn*, 11. (Fordítás tőlem: B-S.V.)

⁴¹ Bollnow, *Der Raum*, 15.

6. INTERPRETÁCIÓ

6.1 A régi ház

A ház mint szimbólum fontossága a *Schweizerspiegel* című regényben már azáltal is hangsúlyozva van, hogy az első fejezetben csak az Amman család lakhelyének eladásáról van szó.⁴² A továbbiakban is a szereplők lakhelyei minden esetben bemutatásra kerülnek, pedig Inglin munkájában csak korlátozottan ír a helyszínekről. Mikor a régi házról van szó, gyakran nemcsak magát a házat értik az alatt, hanem a régi polgári hagyományokat is. Ez jól megfigyelhető az Amman és az annak házát megvásárolni kívánó szövetkezeti ügyvivő között folyó beszélgetésben, mikor az ügyvivő ezt mondja: „egy régi ház egy ilyen helyen nem menthető meg”⁴³, és a házra a következő szavakkal utal: „feudális lakhely”.⁴⁴ Később a házról, mint egy előkelő polgári kultúra utolsó látható tanújáról⁴⁵ beszélnek, és a búcsúvacsora során, ahol a családtagok egy utolsó alkalommal gyűlnek össze, Gertrúd férje, Hartmann pohárköszöntőjében a következőt mondja:

Amman háza számomra mindig is a jó svájci polgárság megtestesülése volt, melyhez végső soron mindannyian tartozunk. Erényei ebben a házban, megőrzésre kerültek, s még mindig őrizve vannak. (*Schweizerspiegel*, 90)

A ház mint régi polgári lakhely a régi rendszer jelképeként áll, melyet a fiatalok egyre inkább kritizálnak. A régi és az új szembeállítását már az első fejezetben megtörténik különböző eszközök segítségével. Mikor Amman hazaér, egy „széles, hangos utcába”⁴⁶ fordul be és hamarosan „egy szerény pillantást vet csendes uradalom belsejébe”⁴⁷. A mo-

---

⁴² A mű egy „Előjátékkal” (Vorspiel) kezdődik, miként Matt az utószóban fogalmaz. Ez az előjáték egy jelenet, mely nem kerül folytatásra, de nagy jelentőséggel bír. Ennek a jelentőségnek a vizsgálata egy másik kutatási munka tárgya lehetne.

⁴³ Inglin, Meinrad. *Schweizerspiegel*. (Zürich: Limmat Kiadó. 2014), 17. (Tekintve, hogy a mű nem jelent még meg magyarul, a regényből vett idézetek fordításai tőlem származnak: B-S.V.)

⁴⁴ Inglin, *Schweizerspiegel*, 19.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Uo.

dern világ hangos, a régi ház csendes. Egy további különbséget a házak kinézetében vehetünk észre. Amman háza előtt egy művészi, kovácsoltvas kapu áll, fák „nyolcvan lépés hosszan”,⁴⁸ egy oszlopcsarnok és a „nemes körülmények felismerhetőek voltak a késő-délutáni fényben”,⁴⁹ ezzel szemben a bér- és üzletházakat egyszerűen „ízléstelenként”⁵⁰ jellemzi a szerző. Később még részletesebb leírást találunk Amman házáról: ott minden nemesi, elegáns, sőt arisztokratikus, mely korábban mind fontos szerepet játszott a polgárság életében, de ez a szépség az új évszázadban többé már nem olyan fontos, a praktikusság sokkal fontosabb.

Mikor Amman a ház eladásáról szóló megbeszélésről hazatér, egy szűk oldalajtón lép be a kertbe. A kapu a címerrel már hosszú ideje zárva van, ami arra utal, hogy a polgári élet elvesztette a jelentőségét, az egykori pompa helyét átvette a célszerűség. A címer a kapun nem Amman címere, ami a ház urának elidegenedését mutatja a háztól. Ez az elidegenedés a korszellem következménye lehet, de úgyszintén a ház eladásának egyik oka is. Mikor Amman belép a kertbe, „hangsúlyozottan közömbös tekintetet”⁵¹ vet a címerre és az oldalajtót erősen becsapja maga után. Ezek a reakciók a háztól való elidegenedését tükrözik. Hogy ez egy önkéntelen vagy tudatos elidegenedés és eltávolodás, arról nem esik szó.

Tehát a régi ház lebontásával nemcsak egyszerűen egy régi épület kerül megsemmisítésre, hanem, miként az utalások is mutatják, a régi rendszer is: a konzervatív polgári hagyomány. Schneider-Handschin is kiemeli a házeladás jelentőségét, mikor tanulmányában megállapítja, hogy a „házeladás a 'polgári kultúra' szétesésére, mint az idő következményére” utal.⁵² Legszembeötlőbben abban a jelenetben látható a dolgozók és a polgári család között húzódozó mély szakadék, melyben Paul és Barbara a kertben sétálnak, és a munkásokat figyelik, akik az ebédszünetről sietnek vissza a munkába. Paul és Barbara „a kerítésrudakon át” látják „a megvetően feléjük leső, sötét arcát” egy széles vállú srácnak és hallják „a mocskos megjegyzést, amivel a többiekhez csatlakozott”.⁵³ Inglin nem vezeti tovább ezt a jelenetet, a fejezet utolsó mondata egyszerűen a következő: „hallgatva fordultak vissza”⁵⁴. De ez a rövid jelenet jól mutatja, hogy az Amman

---

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Uo.

⁵² Schneider-Handschin, Esther (1997): „Kakanien im Schweizerhaus? - Zu Robert Musils Mann ohne Eigenschaften und Meinrad Inglin's Schweizerspiegel.” In: *Modern Austrian Literatur* 30/ 3-4 (1997) 148.

⁵³ Inglin, *Schweizerspiegel*, 43.

⁵⁴ Uo.

család a polgársághoz tartozik. Egy rács választja el a polgárokat a munkás rétegtől, és a ház a kerttel és ráccsal óvja a polgárságot. Mikor a ház eladásra kerül, ez a védelem megszűnik, a polgár család problémákkal szembesül és konfliktusokba kerül a társadalom más nézőpontjaival. Ez mutatja, hogy a polgári kultúra lassan szétesik. Egy további szempont, hogy Paul az egész regényben azon fáradozik, hogy a munkásmozgalmak részese lehessen, de ez a rövid jelenet visszatükrözi a sorsát, miszerint a munkások sosem fogják teljesen elfogadni. Polgárként képtelen a munkások küzdelmeit megérteni, mert sosem volt ráutalva, hogy küzdjön, a létfenntartása sosem volt fenyegetve, a jövője minden probléma ellenére sosem lesz kérdéses. Miként a rács közte és a munkások között áll ebben a jelenetben, úgy választja el a polgári származása a munkásoktól a való életben.

De a család identitása is veszélybe kerül a ház lebontása által. Baumgärtner, Klumbies és Sick a térkonceptiókról szóló gyűjteményük bevezetőjében megállapítják, hogy a „kultúrterek kiindulási pontként szolgálnak az identitásteremtéshez és hovatartozás meghatározásához”⁵⁵. Hasonló módon járul hozzá az elegáns polgári ház ahhoz, hogy a család az identitását képes megteremteni és megőrizni, és épp ez az identitás kérdőjeleződik meg a ház eladása által. Ez a tény a család számára is már a kezdetektől fogva egyértelmű. Elsősorban Barbara az, aki ezt a leginkább tudja és aki a legjobban szenved ettől. Feleségként és anyaként mindig is azért volt felelős, hogy egy otthont teremtsen a családjának. Úgy gondolja, hogy a ház volt az, ami a „szétszóródott családot mindig körülölelte”, ami egy „titokzatos, mindent magába foglaló 'otthon'” volt, és bár Barbarának nincs semmi ellenvetése a „város fejlődése ellen”, mégis azon gondolkodik, hogy „miért nem lehet ezt a fejlődést elkerülni, ha az embernek elege van belőle?”⁵⁶. Tehát a világ fejlődése „tekintet nélkül taposta el”⁵⁷ a régit. Legkivehetőbben a búcsúvacsora során észlelhető ez az identitáskrizis, amely során

a széteső formáról és a jövőről való fecsegés Barbara tekintetét a múltra irányította, és az a zavaros sejtelem töltötte el, hogy most valami véget ér, úgymond egy ammani kor, egy fénylő korszak, melynek folytatása mindenesetre problémássá vált. (*Schweizerspiegel*, 42)

---

⁵⁵ Baumgärtner/ Klumbies/ Sick, *Raumkonzepte*, 10.

⁵⁶ Inglin, *Schweizerspiegel*, 24.

⁵⁷ Uo.

Hasonlóképpen Amman egy „sötét ellenállást” érez, mert tudja, hogy „a családi birtokkal többet ad el, mint egy jó építési telket”⁵⁸. Fia, Paul is ezt a nézetet képviseli, mert ezt mondja: „[Amman] sosem tudta, mit birtokol, és hogy még egy ilyen nincs sehol.”⁵⁹

A régi ház fontos szerepet játszott a család összetartozásában. A ház elég nagy volt, hogy egy zeneszalonnak is helyet adjon, ahol kvartettet lehetett játszani. A kvartettben általában Severin és Paul, Amman két fia, játszik, akik között gyakran van nézeteltérés; Gaston Junod, a francia-svájci rokon és Gertrud. A nézeteltéréseket természetesen nem felejtik el, de a ház olyan helyet kínál, ahol minden konfliktus ellenére valamit közösen létre tudnak hozni. Ez jól látható, amikor egy alkalommal összegyűlnek játszani és Severin elítélően beszél az édesapjával Paul viselkedéséről. Azt mondja, hogy az apja helyében nem hagyná, hogy Paul így viselkedjen⁶⁰, és közvetlen ezután Fred szerint Severin „utálatos”⁶¹ a játék közben és gyakran kritizálja Pault, mégis együtt játszanak tovább. Később, mikor Barbara egy utolsó közös családi étkezést rendez a régi házban, a muzsikálás az indok, hogy összehívja a családot. Ez alkalommal azzal a tudattal játszanak, hogy ebben a helyiségben utoljára játszhatnak, a helyiségben, „mely a zenészek minden tökéletlensége ellenére mégis egy szerény hazájuk volt”⁶². Pontosan ezt a hazát fogják elveszíteni és ezáltal az előnyöket is, amit egy haza kínálhat: a biztonságot, a nyugalmat, a békét és a védettséget.

A zeneszalon és a házi muzsika a 19. században fontos szerepet játszott a polgári kultúrában. A szalonok egyfajta köztes helyet foglaltak el a privát szféra és a nyilvánosság között.⁶³ A meghívottak általában családtagok voltak, de akár ismerősök, barátok is lehettek, és ezáltal a család privát zenélése egy nagyobb publikum számára nyilvánossá vált. A régi ház olyan polgári házként épült, melyben ez a szalonélet lehetséges volt. A család élt a lehetőséggel és együtt zenélt, így gyakorolták ezt a polgári hagyományt. Ez a ház eladása után már nem lehetséges többé, mert a bérlakás túl kicsi, és az új házban nincs zeneszoba. A család „zenészei” a ház eladása után megpróbálnak más alternatívákat találni, de ezek a családi konfliktusok miatt nem

---

⁵⁸ Inglin, *Schweizerspiegel*, 18.

⁵⁹ Uo., 42.

⁶⁰ Uo., 57.

⁶¹ Uo., 60.

⁶² Uo., 90.

⁶³ Ritter, Rüdiger *Wem gehört Musik? Warschau und Wilnaim Widerstreitnationaler und städtischer Musikkulturen vor 1939*(Stuttgart: Franz Steiner, 2004), 41.

működnek. Ez megint csak azt hangsúlyozza, hogy a régi ház a családi békét és a polgári kultúrát képviselte.

Gertrud számára a régi családi ház különös jelentőséggel bír. Mikor utolsó alkalommal hívják meg a szülői házba egy vacsorára, ahová a férjével kellene mennie, azon gondolkodik, hogy mit jelent számára a ház. Gertrud ismeri a kert „minden szögletét”⁶⁴ és érzi, hogy „mindig az egész lelkével”⁶⁵ a házhoz fog kötődni. A ház „'birodalmának' egy darabja, személyes belső birodalmának, melyhez a férjének nincs hozzáférése”⁶⁶. A ház lebontásával Gertrud nemcsak a családi fészket veszti el, de a lelki hazáját is, a reményét egy jobb életre.

Az, hogy a ház lebontásával valami fontos szűnik meg, a színek segítségével is kifejezésre kerül. Az első fejezetben olyan kifejezéseket találunk, mint „fekete lejtők és karók”, illetve „késő délután”, ami arra utal, hogy már szürkület volt. Valamint később, mikor Barbara tudomást szerez Amman döntéséről, vagyis a ház eladásáról, „a majdnem sötét szobában” ül és „nem gondol arra, hogy fényt gyűjtson”⁶⁷, kitekint „a kertre, mely különös szürkületben”⁶⁸ pihen és a bokrok „egy sűrű sötétséget”⁶⁹ képeznek a háttérben. De a hangokat is felhasználja az író, hogy a ház lebontásának tragédiáját kihangsúlyozza. A búcsúvacsoira során Albin, Paul barátja, örömmel hallgatja a zene csengését a zeneszalonban. Erre Paul keserű ízzel a szájában így válaszol. „Igen... tizennégy napon belül más hangok fognak csengeni. Ropogni fog, hasadni és zúgni...”⁷⁰ mondja Paul. Ezt követően részletezi Paul ezeket a hangokat és a szagokról is beszél.

Ha a ház mindenki számára olyan különleges és fontos volt, természetesen joggal teheti fel az ember a kérdést, hogy akkor miért került eladásra. A válasz feltehetőleg pontosan abban rejlik, hogy a család modernnek tartotta magát és nem akartak a múltban ragadni. Az ügyvivő utal arra, hogy a város fejlődik és ellenkező a józanésszel, ezt a fejlődést egy régi házzal akadályozni⁷¹. Később gyakran említésre kerül, hogy Amman és Barbara mindketten modernnek számítanak köreikben. Amman „előrehaladott nézetei

---

⁶⁴ Inglin, *Schweizerspiegel*, 76.

⁶⁵ Uo., 77.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Uo., 24.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Uo.

⁷⁰ Uo., 93.

⁷¹ Uo., 17.

alapján négy gyermekét nem túl szigorúan nevelte”⁷² – olvashatjuk Ammanról a regényben. De Barbara is modernnek számított: „Nem volt semmi ellenvetése a város fejlődése ellen, ugyanúgy, mint az előrehaladás ellen sem [...], köreiből előrehaladott nőnek számított, [...] férje oldalán harcolt és szenvedett.”⁷³ A házaspár tehát modern és megpróbál a világ változásával lépést tartani. Ezért is nem olyan elképzelhetetlen számukra, hogy eladják a házat. Ezen tett által meg akarják mutatni a világnak, de önmaguknak is, hogy nincs semmi ellenvetésük a változások ellen.

De itt egy ellentmondásról van szó. Egyrészt eladják a házat, másrészt „a sötét ellenállás”⁷⁴ volt „az egyetlen konzervatív maradvány”⁷⁵ Amman személyében. Hasonlóképpen mondja Paul, hogy Amman sosem tudta, mit birtokol,⁷⁶ de röviddel ezután azt mondja, hogy úgymint minden elpusztul⁷⁷. Ez azt mutatja, hogy bár Paul baloldali, a polgári ház mégis különleges értékkel bír számára. Feltűnő azonban a műben, hogy az egész család igyekszik tagadni vagy elrejtteni, hogy részben konzervatívok.

Egy másik ok, amiért a ház eladásra kerül, a pénz megbecsülése. A polgári család és a polgárság egyáltalán megszokta a jólét kényelmét. Ez explicit és implicit módon is kifejezésre kerül. Egyrészt gyakran olvassuk, hogy a szereplők jól tápláltak. Ez jólétre utal, ami lehetővé teszi, hogy mindig teli asztalhoz üljenek. De egy ötszobás lakás bérlése a városban szintén luxus. Másrészt Barbaráról olvashatjuk, hogy a pénzt „igazán megbecsülte”, mert „egész életében jólétben élt” és „bizonyos lenéző beszédstílust a pénz értékéről egy vállrándítással intézett el”⁷⁸. A jólét és a pénz tehát fontos szerepet játszik a családban, épp ezért vezeti be Amman a ház eladásának témáját a következőképpen: „Igeen... ez több, mint amire számítottam, őszintén szólva. Vagyis, most kell megragadni az alkalmat.”⁷⁹ Pontosan ez a hozzáállás határozza meg a döntéseit a jövőben is. Mikor Amman később egy új telket vásárol, gondolkodik, hogy a másik telket is megvegye-e a szép kilátás miatt, végül azonban azt gondolja, hogy ez egy pénzügyi kérdés, és „a pénzügyi kérdésekben egy életen át tárgyilagosan gondolkozott és cselekedett”⁸⁰, így vált

---

⁷² Uo., 20.

⁷³ Uo., 24.

⁷⁴ Uo., 21.

⁷⁵ Uo., 19.

⁷⁶ Uo., 42.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ Uo., 24.

⁷⁹ Uo., 22.

⁸⁰ Uo., 580.

módos emberré. Itt visszaemlékszik a régi ház eladására és még mindig „ésszerű döntésnek tartja, bár a következményeket nem tudja dicsérni”⁸¹. Ez jól mutatja, hogy a döntéseiben az érzések semmilyen szerepet nem játszanak és Amman mindig ésszerűen cselekszik. Így volt lehetséges, hogy a házat, s ezáltal úgymond a családi békét is eladta.

A ház eladásának egy következő oka íróilag motivált. Miként már korábban említettem, a ház a polgárságot szimbolizálta, s a polgárság ebben az időben krízishelyzetbe került. Ezt gyakran szó szerint olvashatjuk és még kiemelésre is kerül a szövegben. Különösen Paul karaktere az, amelyik a legmegfelelőbb a polgárság gyöngye pontjainak bemutatására, mert ő maga a politikában baloldali nézeteket képvisel. Paul gyakran tesz olyan megjegyzéseket, mint „Paradicsomban élünk, kedves! De ez a paradicsom az édig bűzlük”⁸², „apa a polgári környezete által él, mely ugyanolyan kérdéses, mint ő maga. Hajítsd ki a hivatalából és méltóságából, mi marad akkor? Egy polgár? De mi az?”⁸³ és a következőt gondolja: „Ez a ti [Amman] világotok, mely égni kezd és remélhetőleg összeomlik, a ti civilizált, biztonságos, előrehaladott világotok!”⁸⁴. A fivére, Fred is azt gondolja, hogy „a jövőben sem fog semmi történni, ami megérné, hogy megéljék”⁸⁵. Épp ezért ünnepli az ifjúság a háború kitörését. Az általános beállítottságuk az, hogy „most egy új idő kezdődik új mércével, új viszonyokkal és nem remélt lehetőségekkel”⁸⁶. A fiatalság ezt a változást szükségesnek és kívánatosnak tartja, ezzel szemben Amman felfogóképességét megbénítja „ez a borzalmasan tétovázó, majdnem kézzelfogható elképzelhetetlen katasztrófa”⁸⁷ és „mély bizonytalansággal”⁸⁸ tölti el őt a háború. Az idő változása nem tartóztatható fel, ezt egyértelműen mutatja a regény, épp ezért elképzelhetetlen, hogy egy polgári ház, mely a régi polgárságot képviseli, továbbra is fennmaradjon. Ez összeegyeztethetetlen lenne a történettel, tehát a ház eladása nemcsak belsőleg motivált, hanem ezzel egyidejűleg a történések logikája is kikényszeríti.

De a régi ház nemcsak a család identitását, illetve a hagyományos polgárságot képviseli, hanem az egész országot. Erre Amman hívja fel a figyelmünket, mikor a búcsúvacsora alkalmával vejenek pohárköszöntőjére válaszol. Ebben a beszédben az anyaföldre utal és ezt mondja: „nem akarjuk elfelejteni, kinek köszönhetjük jólétünket és

---

⁸¹ Uo.

⁸² Uo., 149.

⁸³ Uo., 193.

⁸⁴ Uo., 164.

⁸⁵ Uo., 204.

⁸⁶ Uo., 234.

⁸⁷ Uo., 222.

⁸⁸ Uo.

biztonságunkat.”⁸⁹ Illetve: a „fejlődés megy tovább, egy visszaesés elképzelhetetlen, az előrehaladás feltartóztathatatlan”⁹⁰. Amman tudja, hogy az élete Svájjal és az ország sorsával szorosan összefügg, de hisz a fejlődésben, és abban, hogy a ház eladásával egy fejlődő jövőbe lép. Tudatossá válik számára, hogy a házzal együtt „a múltat” is eladja, és reméli, hogy ez valami jobbhoz vezet. Amit azonban nem sejt, hogy a jövőben a családja elveszti a valódi otthonát és a belső békéjét, és hasonlóképpen az ország is nehéz helyzetbe kerül.

6.2 A stockmeiertől bérelt lakás

Stockmeier bérbeadó lakása a Dufourstraße-n tűnik a család számára a legjobb megoldásnak, miután a régi házat eladták. Abban az időben nem volt a városban egyetlen megfelelő, a korábbihoz hasonlatos bérelhető ház, és Amman úgy gondolta, hogy egy ház építése elszámtalt lenne.⁹¹ Látszólag egyetlen probléma adódik a lakással, még hozzá az, hogy „egy szobával kevesebb”⁹² található benne. Már ez is egy konfliktushoz vezet, mely a további események és viszonyok előhírnöke. Amman úgy gondolja, hogy Paulnak nincs szüksége szobára a bérlakásban, mert úgyis a Graberschen Intézményben lesz.⁹³ De Barbara aggodalmaskodik, mert Paul még otthon van, és vendégszobának sem lesz hely a bérlakásban. A történet folyamán konfliktusok születnek, melyek következtében sem Paul, sem Gertrud nem lesz szívesen látott vendég a szülőknél; és a francia-svájci családtagok sem akarnak többé Ammannel találkozni. Az, hogy egy olyan lakást akarnak bérelni, ahol „egy szobával kevesebb”⁹⁴ van, azt mutatja, hogy a jövőben valóban kevesebb helyre lesz szükségük. De Barbara anyaként felelősnek érzi magát azért, hogy egy valódi otthont teremtsen, így Stockmeiertől még egy szobát kialakuszik.⁹⁵ Ez azt mutatja, hogy minden megtesz a békéért, s ha szükséges, közvetít a családtagok között, aminek a jövőben nagy jelentősége lesz. De bármily jó megoldás is a bérlakás, mégis csak egy bérlemény a család számára, ahol nem tudják igazán otthon érezni magukat. Még mielőtt

---

⁸⁹ Uo., 91.

⁹⁰ Uo.

⁹¹ Uo., 22.

⁹² Uo., 23.

⁹³ Uo.

⁹⁴ Uo.

⁹⁵ Uo., 43.

kibérelnék a lakást, egyenlőtlen viszony érezhető Stockmeier, a háztulajdonos, és Amman, a bérlő között. Amman „megőrizte azt a visszafogottságát, amivel az egyszerű emberekkel szemben tartozott nyilvános tekintélye és állása miatt”⁹⁶, és kapcsolatuk idővel sem javul.

Stockmeier, egy valódi kereskedő, megpróbál minden helyzetet a maga javára használni. Mikor kitör a háború és az emberek termékeket akarnak felhalmozni otthon, Stockmeier kihasználja az emberek kétségbeesését és mindent magasabb áron ad el. Az Ammannal való kapcsolatát is pontosan ez a hozzáállás jellemzi. Azt reméli, hogy politikai híreket szedhet ki Ammanból, mikor Amman Bernből hazaér⁹⁷ és reméli, hogy Amman közbenjár a fia, Leo érdekében, aki a tiszti iskolában nem rangjához méltón viselkedett.⁹⁸ Pimaszsága akkor csúcspontot ér el, mikor a vacsorát fogyasztó családot házicipőben látogatja meg, mintha nem is vendég lenne, hanem családtag. A család intimszférájának ilyen jellegű tudatos, pimasz figyelmen kívül hagyása és hatalmának tudatos hangsúlyozása alátámasztja a családban azt az érzést, hogy bár ott laknak, még sincsenek teljes mértékben otthon. Pontosan ezek a kellemetlen találkozások teszik lehetetlenné, hogy a lakásban otthon érezze magát az Amman család, és ez a lakás körüli feszültség és nyugtalanság tükrözi a családi viszonyoknak.

Már az első jelenet is, ahol a család végérvényesen az új házba költözött, az émelygéssel kerül összefüggésbe. Még ha nem is a ház miatt lép fel ez az émelygés, mégis automatikusan valami negatívval köti össze az olvasó a bérelt lakást. „Fred az új lakásban a Dufourstraße-n a megszokott időben nehéz fejjel és valami unalmas ízzel a szájában ébredt”.⁹⁹ Így hangzik a könyv második részének első mondata és szintén ez az első mondat, ami az új lakásban való életről számol be. Fred émelygésének oka, hogy előző este a téli szemeszter zárásának ünneplése közben túl sokat ivott. Mégis korán felkel, mert azonnal a nagybátyjához akar utazni Rusgrund-ba. Tehát épp, hogy hazaér, máris elmegy. Ez azt mutatja, hogy az új lakásban nem érzi igazán jól magát, és később megtudjuk, hogy valóban sokkal szívesebben tartózkodik vidéken a nagybátyjánál.

Később egy családi jelenetről is olvashatunk, egyről azon kevés közül, ami ebben a lakásban játszódik, és ez a jelenet is feszültséggel teli. Már a jelenet kezdetén olvashatjuk, hogy Barbara a szolgálólányt a konyhába küldi, és sötét ábrázattal maga teríti meg

---

⁹⁶ Uo., 34.

⁹⁷ Uo., 182.

⁹⁸ Uo., 501.

⁹⁹ Uo., 97.

az asztalt. Amman irodájából „heves szóváltás”¹⁰⁰ szűrődik ki, mert Amman a francia-svájci sógorával a háborúról vitázik. A rokon távozása után is kellemetlen hangulat uralkodik az asztalnál. Fred, Paul és Amman hevesen vitatkoznak a háborúról és korábban befejezik az ebédet, mint általában. Végül Barbara egyedül marad és szomorúan sorolja fel magának a család számos problémáját. De Barbara nem tudja „ezen idő mélyreható sodrását, az élet elemi fellazulását”¹⁰¹, melyet „a saját családján tapasztalt”¹⁰² sem elfogadni, sem megérteni. Az a veszély fenyeget, hogy a család teljes biztos világa esik szét. A család nem sokkal ezelőtt nemcsak a házát veszítette el, hanem a békét is, amit a család és a családi ház kínált.

Idővel a családtagok kapcsolata egyre kevésbé nyugalmas. Severin, a legidősebb fiú a polgári elvárásoknak gyorsan megfelelt, megházasodott egy polgári származású nővel, gyermekeket nemzett és van egy állása. Severin szívesen politizál, ezáltal neki van a legjobb kapcsolata az apjával a gyerekek közül. De a német események egyre jobban lenyűgözik, politikai nézetei egyre szélsőségesebbek lesznek, ezáltal megromlik a kapcsolata először a francia-svájci rokonokkal, később azonban az apjával is. Mikor kitör a háború, Ammannak Bernbe kell utaznia a Nemzeti Tanácsba. Severin egyből meglátogatja Ammant, mikor Amman hazatér Bernből és többet szeretne megtudni a politikai helyzetről, illetve Amman véleményét kérdezi egy cikkről, amit meg akar jelentetni. Ezen beszélgetés során tapasztalhat az olvasó először nagyobb véleménykülönbséget apa és fia között. Amman úgy gondolja, hogy a népet elsősorban meg kell nyugtatni, de Severin ellene szól, és azt mondja, hogy a népnek joga van mindent tudni, s úgy véli, hogy Bernben bizonyos információkat elhallgatnak.¹⁰³ Idővel Severin egyre szélsőségesebb lesz, és politikai állásfoglalása miatt, melyet szerkesztőségvezetőként a nagyközönség előtt is ismertet, Amman kellemetlen helyzetbe kerül a Nemzeti Tanácsban. Amman arra is rákényszerül, hogy az *Ostschweizer* újság jövőjéről, ezáltal saját fia jövőjéről döntsön. Habár mélyen elítéli Severin magatartását, emberi és apai érzéseit nem tudja figyelmen kívül hagyni, és szeretné a fia jövőjét valahogy biztosítani.¹⁰⁴ De kapcsolatuk sosem lesz többé a régi.

A kapcsolat Amman és Paul között sosem volt tökéletes. Paulnak megvannak a maga ötletei és elítéli a polgárságot, még ha belőle is származik. Pont ezt nem tudja felfogni az apja. Mikor Amman Barbarával a bérlakásba költözik, az apa-fiú kapcsolat már annyira

---

¹⁰⁰ Uo., 436

¹⁰¹ Uo., 441.

¹⁰² Uo.

¹⁰³ Uo., 186

¹⁰⁴ Uo., 556

rossz, hogy Amman elhatározza, hogy „többé semmi tekintettel nem lesz Paulra”¹⁰⁵ Ennek oka az, hogy Paul nem jött időben haza, hogy a katonai ismétlő kurzuson részt vegyen, és a munkára sem jelentkezik, melyet apja biztosított neki. Az Paul ellenvetése, hogy „nem kezdhet házitanítóként”.¹⁰⁶ Később szerkesztőként dolgozhat az *Ostschweizernél*, szintén mivel Amman megszerezte neki ezt az állást, de nem dolgozik lelkiismeretesen, és egyáltalán nem szereti ezt a munkát. Végül, mikor Severin nem adja ki egy cikkét, felmond, és máshol jelenteti meg az írást. Ezáltal megsértődik a család és úgy érzi szégyen érte őket. Ez az eltávolodás odáig fajul, hogy Paul nem megy többé haza, hanem lakást bérel, és mikor a spanyolnáthát elkapja, nem akarja hagyni, hogy Barbara hazavigye magához, mert fél, hogy meg kell tagadnia a politikai nézeteit. Mikor Gertrud figyelmezteti, hogy mindez a szülei számára fájdalmas, Paul azzal az egyszerű válasszal áll elő, hogy nem akarja többé az engedelmes fiút játszani¹⁰⁷ és mikor egy temetés során meglátja apját, „hűvös érdeklődéssel néz utána” és „távol érzi magát tőle, mint egy másik világban”¹⁰⁸. Paul eltávolodása a családtól végérvényesnek tűnik, hiszen már a történet kezdetén is a polgári világ ellen lázadt, amit a családja képvisel. Paul szakítása a családdal természetesen nem csak tőle függ. Egyszer azt mondja Barbara Frednek, a legfiatalabb fiúnak, hogy Paul mindent eljátszott az apjánál¹⁰⁹, tehát Amman is elzárkózik a fiától. Barbara úgy gondolja, hogy Paul nagy feneket kerített egy dolognak, tekintet nélkül az apjára, és ezt nem tudja megbocsátani neki Amman¹¹⁰. Ez azt mutatja, hogy a konfliktusok a családtagok lelkének legbelsőbb részét érintik, és ez vakká teszi őket. Otthonuk elvesztése révén mindenhol veszélyben érzik magukat a szereplők, nem próbálnak meg összedolgozni, hanem saját világukat próbálják védeni.

Gertrudnak is van egy konfliktusa a szüleivel. Mikor Gertrud a válás mellett dönt, Barbara nem akar többé szóba állni vele. A politikai állásfoglalások miatt egy mély árok jön létre a francia-svájci és a német-svájci családtagok között. Gaston még csak zenélni sem akar Amman fiaival.

Az Amman család évtizedeken át teljesen átlagos, elégedett polgári életet élt, de amikor a házat eladják– a házat, ami Bollnow tér definíciója szerint mindig a család

---

¹⁰⁵ Uo., 33.

¹⁰⁶ Uo., 41.

¹⁰⁷ Uo., 457.

¹⁰⁸ Uo., 662.

¹⁰⁹ Uo., 483.

¹¹⁰ Uo., 484.

mozgásának vonatkoztatási pontjaként működött, és a belső tér volt, a gyermekek számára is, akik a legmélyebb békét itt tudták megtalálni –, akkor a család elveszti a tartását és a szétesés irányába mozdul. Miként Bollnow megállapítja, mindenkinek szüksége van egy belső térre, ahol békét talál és feltöltődhet, hogy a külső térben jól teljesítsen.¹¹¹ Mikor Amman a ház eladása mellett dönt, úgymond pont ezt a belső teret adja el, és bár megpróbál gondoskodni egy másik belső térről, a bérlakás mégsem lesz képes soha ezt a szerepet betölteni. Ezért nem meglepő, hogy a család a védelem hiányában többé képtelen megvédeni magát a külső tér konfliktusaitól. Így történhet meg az is, hogy Amman egy hadgyakorlat során hibát követ el, aminek következtében elveszti a munkáját a hadseregnél.

Érdekes, hogy ez idő alatt nem csak az Amman család adja fel a valódi otthonát. Gertrud, aki többé nem akar a férjével élni, egy saját albérletbe költözik két gyermekével, de Paul is saját lakást bérel, mert nem akar többé a szüleinél lakni. Miként a családtagok az eddigi lakhelyüket elhagyják, úgy fordulnak el eddigi életüktől is. Lassan egymás ellen küzdő pártokra szakad a család, ahelyett, hogy az idő örvényében együtt küzdenének. Egy belső tér hiányában, amit a régi ház kínált, feloldhatatlannak tűnnek ezek a konfliktusok.

Mikor az ellentétek felbukkannak a családban, kitör az első világháború. Az, hogy a viszályok a háború miatt alakulnak ki, vagy, hogy a háború csupán a meglévő viszályokat teszi láthatóvá, nem egyértelmű. De a kettő közötti összefüggés tagadhatatlan. Sok család vesztette el Európában az otthonát a háború következtében, tehát a háború a belső tér elvesztéséért, ezáltal a családi béke elvesztéséért volt felelős. Ez Svájcban azonban másképp volt, s ezt a regény az Amman család életeseményei által is bemutatja. Miként már megállapítottam, a házat a pénz és a haladásban való hit miatt adták el. Ebből arra következtetek, hogy a szerző a régi lakóhely eladásával egyrészt a családi élet nehézségeit szeretne volna érzékeltetni, másrészt alapot akart biztosítani a család számára, hogy egy új vonatkoztatási pontjuk, ezáltal új beállítottságuk legyen az életben. A ház eladása a háború nélkül is megtörtént volna, és néhány probléma úgyszólamint kialakult volna, de a család a konfliktusaival jó visszatükröződése Európa politikai és társadalmi viszonyainak a háború alatt, és ez az „otthonatlanság”, „célталanság” és a „vélemények sokszínűsége” (majdnem minden családtag más politikai véleményt képvisel) párhuzamba állítható az Európában uralkodó aktuális helyzettel.

---

¹¹¹ Bollnow, „Der Raum”, 49-62.

6.3 Más házak

Nemcsak az Ammanok lakóhelyei kerülnek bemutatásra a regényben, hanem más házakat is részletesebben bemutat az író. A ház leírásából következtethetünk a szereplők személyiségére és a lakók kapcsolataira más szereplőkkel. Inglin alapvetően keveset ír az esemény helyszínéről, de a lakóhelyeket minden esetben röviden bemutatja, s ezek nagy jelentőséggel bírnak.

Amman sógora Boßharthadosztály parancsnok. A ház, melyben Boßhart lakik, „egy nem igazán ízléses, de enyhén önfejű építmény egy kerti terasszal a lejtő irányában”¹¹². Ebben a házban ismerte meg Amman a feleségét, és Gertrud az ő férjét, tehát azt gondolná az ember, hogy a ház jó érzéseket kelt. Mégis csak akkor lép Amman ebbe a házba, ha komoly oka van rá. Miként a ház leírása is mutatja, Boßhart egy önfejű ember, akinek fontos a tekintélye. Boßhart a legkisebb jó szándék jele nélkül lép Ammanhoz, pedig rokonok.¹¹³ Később is, mikor egymással beszélnek, Boßhart látszólag gyanútlan hangsúllyal beszél, „melyből azonban Amman halk gúnyt vélt kihallani”¹¹⁴. A történet végén, mikor Severin a terveivel meglátogatja Boßhartot, Boßhart kemény és tiszta hangon beszél, „különös, fenyegető éllel”¹¹⁵, hogy nem lehetett tudni, hogy komolyan beszél-e, vagy csak viccelődik. Tehát a ház rövid leírása fenntartást ébreszt az olvasóban, s Boßhart egész személyiségéről is elmondható ugyanez. Boßhart önfejű és senkit nem ereszt a maga közelébe. Keveset olvashatunk róla és a házaról, de minden fölényességre és visszautasításra utal.

A ház, ahol Gertrud a férjével él egy „még meglehetősen új, főúri építmény egy kissé meghatározhatatlan stílussal”¹¹⁶. Itt is található egy kis kert egy mellékösvénynyel a főbejárathoz. A ház még meglehetősen új, miként a lakók is fiatalok és a házasságuk is viszonylag friss. Mivel kisgyermekük vannak, arra lehet következtetni, hogy rövid ideje házasok. A ház meghatározhatatlan stílusban épült, s a kapcsolat a házastársak között hasonlóképpen nem egyértelműen meghatározható, illetve Gertrud személyisége idővel és az eseményekkel megváltozik. A szülők és Boßhart szilárd elképzeléssel rendelkeznek az életükről, így a házak leírása is egyértelmű szavakkal

---

¹¹² Inglin, *Schweizerspiegel*, 35.

¹¹³ Uo., 36.

¹¹⁴ Uo., 246.

¹¹⁵ Uo., 840.

¹¹⁶ Uo., 44.

történik. Ezzel ellentétben Gertrud megváltozik, hiszen fordulat következik be gondolkodása és világlátása terén, amiről a regénybeli ház leírása, egyértelműséget nélkülöző stílusa is beszámol. A „főúri” szó szintén nagy jelentőséggel bír a szövegben: Hartmann egy elegáns férfi tartással, magabiztos és büszke viselkedéssel. Teljesen más, mint Gertrud új szerelme, Albin.

Albin érzékeny típus, aki szabadidejében verseket költ és a katonai szolgálat alatt szenved, pedig még csak küzdenie sem kell. Albin Gertruddal való viszonya inkább platonikus. Minden arra utal, hogy ők ketten csak azért alkotnak párt, mert a háború kitört és mindent megváltoztatott. De ők nagyon különbözőek. Albin úgy gondolja, hogy Gertrud „egy ápolt, a mindennapokban is kulturált léthez” szokott,¹¹⁷ amit ő nem tud biztosítani. Albin lakása egy koszösszürke házban van, a lépcsőház szűk és rosszul megvilágított, a lakás szűk, a falak vékonyak, Albin szobája egy alacsony, szegény helyiség, ahol a padló nyikorog és a lépcsőházból régies rossz levegő jön be a lakásba.¹¹⁸ Ez mind szöges ellentéte annak, amihez Gertrud szokott, és még ha Gertrud mindenkit meg is próbál győzni arról, hogy mindez nem számít, Albinnak frissen borotválva és a legjobb öltönyében kell Gertrudhoz mennie, mikor együtt töltik az időt, mert a nő hangsúlyt fektet erre. Miként a két férfi lakóhelye teljesen különböző, olyannyira különbözőnek a férfiak is egymástól. A lakóhelyek leírása párhuzamba állítható lakóikkal.

Miként tehát látható, nemcsak az Amman család házának megjelenítése fontos, de más lakóhelyek leírása is jelentőségteljes az értelmezés szempontjából. A lakások leírása mélyebb összefüggésekre és jelentésekre utal, és a lakások cseréje fontos jelentőséggel bír a történet során. A háttérből támogatják és magyarázzák a szereplők aktív cselekvéseit, segítenek a megértésben és az értékrendszereket, valamint beállítottságokat szimbolizálják.

6.4 Az új ház

A család a történet során ott éri el a mélypontot, mikor Stockmeier felmondja nekik az albérletet, mert Amman Stockmeier fiát nem juttatta vissza titkos módon a tiszti iskolába, továbbá már a felmondási idő letelte előtt bosszantó fortélyoskodással¹¹⁹ elúzi

---

¹¹⁷ Uo., 460.

¹¹⁸ Uo., 421.

¹¹⁹ Uo., 560.

őket. Így arra kényszerülnek, hogy átmenetileg egy hotelben lakjanak. Amman azt mondja Gertrudnak, mikor az új helyzetről beszélnek, hogy egy „átmeneti állapotban”¹²⁰ vannak. Azt is mondja, hogy elég volt a „nomád életből”¹²¹. Ez a kifejezés nem csupán az élethelyzetre utal, hanem a fejetlenségre is a családon belül. Így végül Amman vesz egy telket a Zürichberg-en.

Az új telket Amman már megvette, mikor Gertruddal ez a beszélgetés lefolyt és már a terveket beszélték az építészekkel, de míg a ház elkészül, időbe telik. A kapcsolatok hasonlóképpen a mélyponton vannak. Amman „személyes kapcsolatai csakúgy tönkre mentek, mint a nyilvánosak”¹²². Amman gondolkodik, hogy kinek is kellene egyáltalán a házat építenie, mert a család teljesen szétszakadozott. Csak azt tudja elképzelni, hogy Fred a katonai szolgálat teljesítése után hazajön. Ha Paulra gondol, keserű lesz, de Gertrudra is dühös, pedig sajnálja is őt. És hamarosan a Severinnel való kapcsolata is válságba kerül, mert Severin az újságot egyedül, az apja támogatása nélkül akarja folytatni, hogy a politikai gondolatait továbbra is publikálhassa. „Többé sehol sem volt [Amman] ott-hon.”¹²³ És ez nemcsak a valódi lakóhelyre utal, hanem a családi- és magánéletére is.

Férj és feleség, mindketten mély megrázkódtatást élnek át a széteső család miatt. Barbara, aki feleségként felelősnek érzi magát a család összetartásáért, nem tudja ezt az állapotot elfogadni. Barbara „bezárkózott önmaga legbelsejébe az általános megrázkódtatás elől [...] Amit azonban ezen idő mélyreható változásaiból, az élet elemi föllazulásából a saját családján megélt, azt sem elfogadni, sem megérteni nem akarta.”¹²⁴

Amman „betegnek és fáradtnak”¹²⁵ érzi magát, és úgy érzi, mintha a régi ház eladása után egy sor balszerencse történt volna, ami kíméletlenül egy keserű öregségbe újíti őt, „mely nem is érte meg, hogy megéljék”.¹²⁶ Miként Barbara korábban, így Amman is viszszatekint az életére és szomorúan gondolja, hogy egy győzelmi koszorú helyett a szorgalmas életért csak hálátlanságot kap. Egyetlen reménye, hogy az élet „az örökkévalóságban van megalapozva”,¹²⁷ pedig korábban mindig büszkén fordult el a vallásosságtól.

Az új ház a Fluntern negyedben a Zürichberg-en épül. Amman ott vesz egy telket szép kilátással a városra. Mikor a háza előtti telket felajánlják neki megvételre, azt gondolja,

---

¹²⁰ Uo., 577.

¹²¹ Uo., 578.

¹²² Uo., 579.

¹²³ Uo., 560.

¹²⁴ Uo., 440.

¹²⁵ Uo., 677.

¹²⁶ Uo.

¹²⁷ Uo., 679.

hogy pénzkidobás egy telket csak a kilátás miatt megvásárolni. Döntését azonban megbánja. Az új szomszédja Stockmeier lesz, aki egy nagy házat épített az övé elé. Az új viszony visszatükrözi a mélyreható társadalmi változásokat. Amman a polgársághoz tartozik, s ez a réteg az első világháború előtt vezető szereppel rendelkezett a társadalomban, de a háború után megerősödtek más társadalmi rétegek. A két ház fekvése nagyon egyszerű és egyértelmű módon mutatja a megváltozott hatalmi viszonyokat. Ez mindkettjük számára egyértelmű és Stockmeier különösen élvezzi a helyzetet. Mikor az utcán véletlenül találkoznak, Stockmeier elég hangosan mondja a fiának, hogy Amman és Fred is meghallja, hogy „Egyeseknek felfelé visz az útjuk, másoknak lefelé, így van ez az életben, nem igaz?”¹²⁸ Ez a megjegyzés különösen fájdalmas Ammannak, mert tudatosítja benne, mit veszített az elmúlt négy évben.

Fontos megemlíteni, hogy a régi ház 1765-ben épült „szabad tereppel körülötte”,¹²⁹ de idővel ízléstelen házak épültek az elegáns udvarház köré, melyek gátolták a kilátást. Pont ez a folyamat figyelhető meg az új ház esetében is azzal a különbséggel, hogy itt minden sokkal gyorsabban történik.

Az új házról kevés szó esik. Már önmagában ez is jelentéssel bír. A régi ház pompáját részletesen bemutatja az író, ami arra utal, hogy az élet akkoriban egy gazdag és büszke élet volt. Az új élet, a háború utáni élet a régi időknek csak az árnyéka. Ehhez hozzájön még az is, hogy az új ház egy családtag temetése után kerül bemutatásra. Már önmagában ez is valaminek a megszűnésére utal. Az új ház „termetesnek hat”,¹³⁰ kétemeletes és egyszerű formáival az „eladott és eltűnt udvarházra”¹³¹ emlékeztet.

Az új háznál van „egy keskeny kertsáv, ami igen silány”.¹³² A régi háznál volt sövény, parki fák, homokkőből épült ösvény a kertben, minden, ami egy elegáns házhoz tartozik.¹³³ Az új házban csak egy szerény előszoba van,¹³⁴ a régi házban valódi előcsarnok volt. Ez mind azt mutatja, hogy a család megpróbálja a régi viszonyokat helyreállítani, de ez csak részben sikerül. Az új ház csak emlékeztetni tud a régre, de sosem lesz olyan fényűző. Ugyanez igaz a családi életre. A kapcsolatok részben helyreállíthatóak, de

---

¹²⁸ Uo., 746.

¹²⁹ Uo., 19.

¹³⁰ Uo., 668.

¹³¹ Uo.

¹³² Uo.

¹³³ Uo., 19.

¹³⁴ Uo., 668.

semmi sem lesz a régi. A házbelső csak röviden kerül említésre. A szerző azonban kihangsúlyozza, hogy az új házban sok a szoba. Severin felesége csodálkozik, amikor meglátja a házat és azt mondja: „Nem hinné az ember, hogy ebben a házban ilyen sok a hely”.¹³⁵ Nem magyarázza a szöveg, hogy miért található ilyen sok szoba az épületben, de arra lehet következtetni, hogy a szülők a gyerekek visszatérésében reménykednek. Ez éppen ellentéte a Stockmeier bérlakásáról olvasható soroknak, melyekből az derül ki, hogy abban eggyel kevesebb szoba van. S miként ott az eggyel kevesebb szoba a család széthullására utal, így utal a sok szoba a család egymásra találására, ami valóban meg is történik. Barbara a spanyolnáthától megbetegedett Pault hazahozza, és közbenjár apa és fia között. Így hajlandó a kettő elfogadni egymás véleményét, még ha nem is értenek egyet. Miután Albin meghal, Barbara meghívja Gertrudot, hogy segítsen neki a betegek körül a háznál. Bár Gertrud nem akar hazatérni, mégis beleegyezik, s így idővel képes lesz rá, hogy kibéküljön az anyjával.

A francia- és német ajkú családtagok közötti kapcsolat is javul. Amman nővérének a halálát követően az egész család meghívásra kerül az új házba. Paul és Gertrud nem jön el, pedig Barbara azzal a reménnyel hívta meg őket, hogy kibékülhetnek. De legalább a francia-svájci családi ág kibékül az Ammannokkal. Az új ház a kibékülések színhelye lesz és egy békésebb élet reményének szimbóluma.

A történet végén visszatér a béke a családba. De a hegek megmaradnak. Az új ház nem olyan fenséges és otthonos, mint a régi volt, ugyanígy a család sem a régi már. Habár a családtagok ismét szoba állnak egymással, vigyázniuk kell, mit mondanak. A társadalmi rang sem olyan jelentős, mint a háború előtt volt. Akkoriban Stockmeier hajolt meg, most gúnyolódva beszél róluk hangosan az utcán.¹³⁶

A béke azonban nemcsak a családba tér vissza. A háború is véget ér. Ha az ember az Európát ért nagy katasztrófákat látja, megkérdézheti, hogy mi volt Svájc tragédiája, vagy hogy hol rejlik a tragédia ebben a regényben. Látszólag megoldódnak a problémák, az élet kevés halottal megy tovább, de valójában az emberek elvesztették a rendíthetetlen bizalmukat a jövőben. A regény olvasásakor is érezhető, hogy az Amman család nem tudja, hogyan megy tovább az élet. Elvesztették biztos helyzetüket, és örülnek annak, hogy egyáltalán van egy saját otthonuk, s hogy továbbra is egy család lehetnek. A tragédiának ez a formája Svájc tragédiája. Az ország nem vesztett

---

¹³⁵ Inglin, *Schweizerspiegel*, 675.

¹³⁶ Uo., 746.

több ezer polgárt, de a háború itt sem múlt el nyomtalanul. Ez a regény Svájc szemszögéből dolgozza fel a háború tematikáját, és egy másfajta tragédiáról mesél, mint a korszak más európai művei.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Az dolgozat Meinrad Inglin svájci író legismertebb művével foglalkozott, a *Schweizerspiegel*-el. A dolgozat célja a regényben található lakóhelyek vizsgálata volt, illetve párhuzamok felállítása a lakóhely és a család belső élete, valamint hasonlóságok felfedezése a lakóhely és lakóik között. Hipotézisem az volt, hogy az adott lakóhely visszatükrözi a szereplők belső világát, magatartását és értékrendszerét.

A három lakóhely, ahol a regénybeli család lakik, fontos szerepet játszik a műben. Ezt már az is mutatja, hogy az első fejezet csak a régi ház eladásáról szól, ezen kívül a szövegben a helyszínek nem kerülnek részletes bemutatásra, de a lakóhelyekről részletes leírás olvasható. Az első lakóhely, a régi ház a polgári viszonyok és a családi béke képviselője. A régi ház eladásával ezek a viszonyok és ez a béke megromlik, és az új lakás nem nyújtja sem a korábbi luxust, sem a kívánt békét a családnak. Ebben az időben tör ki az első világháború, ami a személyes problémákat politikai és társadalmi gondokkal tetézi. A regény végén, mikor a háború lassan véget ér, a család egy új házat épít, s a problémákat is sikerül részben megoldani a családon belül. A házak cseréjén keresztül jól megfigyelhető és értelmezhető a családi élet. Ezáltal megerősítésre került a hipotézisem, vagyis a család lakóhelyei valóban visszatükrözik a szereplők kapcsolatit és konfliktusait.

Mégis nyitva marad a kérdés, hogy mi történik a családdal ez után a krízishelyzet után. Utalást olvashatunk arról, hogy a gyermekek részben hazatérnek, de az, amit megéltek, megváltoztatta őket. A regény nem ad egyértelmű választ arra, hogy ez mennyiben befolyásolja a család életét, miként a *Schweizerspiegel*-ben a regény politikai-ideológiai kérdéseire sem találunk választ.

Röviden más lakóhelyeket is megvizsgáltam, és arra jutottam, hogy a többi lakóhely is a regényben igen erősen jellemzi a lakók karakterét és előrejelzi sorsát. Ez azt mutatja, hogy Inglin az események helyszínét arra használta föl, hogy az eseményeket és karaktereket más szemszögéből világítsa meg, és ezáltal segítse a jobb megértést. Itt jól megfigyelhető, miként teszi a tér az irodalmi művekben a cselekményt és a szereplők közötti

viszonyt átláthatóbbá és érthetőbbé. Ez azt jelenti, hogy a terek elemzése által, illetve egész pontosan a lakóhelyek elemzése által közelebb kerülhetünk az összetett cselekmény megértéséhez és a szöveg mélyebb szerkezeti elemeinek vizsgálatához.

Ezt a regényt kevesen ismerik a német nyelvterületen, (magyar fordítása még nincs is), így nem gyakran volt eddig vizsgálódás tárgya, pedig számos más témát kínál, amit érdemes lenne kutatni. Miként már korábban említettem, érdekes lenne az „előjáték” szerepének vizsgálata, miként a kérdés is, hogy mennyiben befolyásolta a regény Svájcban az első világháborúra való nemzeti szintű, kollektív visszaemlékezést. Természetesen lehetséges lenne egy összehasonlító elemzés írása, ahol a regény más családregényekkel kerül összehasonlításra, mint például a *Buddenbrooksszal*. De a történelmi események, azok pontossága és a regényben játszott szerepük is érdekes téma lehetne.

A *Schweizerspiegel* egy sokat ígérő regény számos kutatási szemponttal. Munkámmal megpróbáltam bizonyítani, hogy méltó lenne nagyobb irodalomtörténeti figyelemre. Továbbá célom volt, hogy a műismertebb legyen ezúttal a magyarországi olvasók előtt is, s remélem, hogy sikerült felkeltenem iránta az érdeklődést.

HIVATKOZOTT MŰVEK

- Aczél, Judit, szerk. *Ne félj! Beszélgetések Szabó Magdával*. Debrecen: Csokonai Kiadó, 1997.
- Baumgärtner, Ingrid/Klumbies, Paul-Gerhard/Sick, Franziska, szerk. *Raumkonzepte*. Göttingen: V&R Unipress, 2009.
- Bollnow, Otto Friedrich. „Der bergende Raum”. In: *DuitseKroniek*, 14. évf. 1962, 49-62.
- Bollnow, Otto Friedrich. „Der Raum”. In: *Der Ehrfrucht vor dem Leben*, K. Suzuki jegyzetivel, Tokyo: Asahi Kiadó, 1979. 15-22.
- Brynhildsvoll, Knut. *Der literarische Raum. Konzeptionen und Entwürfe*. Berlin: Peter Lang GmbH, 1993.
- Döring, Jörg / Thielmann, Tristan, szerk. *Spatial Turn: Das Raumparadigma in den Kultur- und Sozialwissenschaften*. Bielefeld: Transcript Kiadó, 2008.
- Egger, Hartmut/ Golec, Janusz, szerk. *Lügen und ihre Widersacher: Literarische Ästhetik der Lüge seit dem 18. Jahrhundert*. Würzburg: Königshausen u. Neumann, 2004.
- Foucault, Michel. „Andere Räume”. In: *Aisthesis. Wahrnehmung heute oder Perspektiven einer anderen Ästhetik*, szerkesztette Barck, Karlheinz, Lipcse: Reclam Kiadó

1992. 34 – 46. http://www.containerwelt.info/pdf/Foucault_AndereRaume.pdf [24. 07. 2018]
- Grimm, Jacob/ Grimm, Wilhelm. *Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*. 14. kötet. München: Deutscher Taschenbuch Kiadó, 1984.
- Hallet, Wolfgang/Neumann, Birgit, szerk. *Raum und Bewegung in der Literatur: Die Literaturwissenschaften und der Spatial Turn*. Bielefeld: Transcript Kiadó, 2009.
- Inglin, Meinrad/ Hangarten, Felix R, szerk. *Die Briefwechsel mit Traugott Vogel und Emil Staiger*. Zürich: Amman Kiadó, 1992.
- Inglin, Meinrad. *Schweizerspiegel*. Zürich: Limmat Kiadó. 2014.
- Inglin, Meinrad /Schoeck-Grüebler, Elisabeth, szerk. *Seine Welt in Bildern*. Zürich: Limmat, 2005.
- Innerhofer, Roland, „Literatur und Architektur in der Moderne“. In: *IGGerm*. 2012. 33 http://www.univie.ac.at/iggerm/files/mitschriften/sose12/Architektur_und_Literatur2-SS12-Innerhofer.pdf (zuletztgesehen am 24. 11. 2017)
- Martínez, Matías, szerk. *Handbuch. Erzählliteratur*. Stuttgart/Weimar: Metzler, 2011.
- Matt, Beatrice von. *MeinradInglin. EineBiographie*. Zürich: Amman, 1976.
- Matt, Beatrice von. „Nachwort“. In: Inglin, Meinrad. *Schweizerspiegel*. Zürich: Limmat Kiadó, 2014.
- Nünning, Ansgar, „Formen und FunktionenliterarischerRaumdarstellung: Grundlagen, Ansätze, narratologische Kategorien und neue Perspektiven.“ In: *Raum und Bewegung in der Literatur: Die Literaturwissenschaften und der Spatial Turn*. szerkesztette Hallet, Wolfgang / Neumann, Birgit. Bielefeld: Transcript Kiadó.2009. 33-52.
- Piatti, Barbara. *Die Geographieder Literatur: Schauplätze, Handlungsräume, Raumphantasien*. Göttingen: WallsteinVerlag, 2008.
- Ritter, Rüdiger. *Wem gehört Musik? Warschau und Wilnaim Widerstreit nationaler und städtischer Musikkulturen vor 1939*. Stuttgart: Franz Steiner Kiadó, 2004.
- Rusterholz, Peter/ Solbach, Andrea, szerk. *Schweizer Literaturgeschichte*. Stuttgart: J. B.Metzler, 2007.
- Schlögel, Karl. *In Raume lesen wir die Zeit*. München: Carl Hanser Kiadó, 2003.
- Schneider-Handschin, Esther. „KakanienimSchweizerhaus? - Zu Robert Musils *Mann ohne Eigenschaften* und Meinrad Inglins *Schweizerspiegel*.“ In: *Modern Austrian Literatur* 30/ 3-4 (1997) 144-157.
- Würzbach, Natascha. „Erzählter Raum. Fiktionaler Baustein, kultureller Sinnträger,

---

Ausdruck der Geschlechtsordnung". In: *Erzählen und Erzähltheorie im 20. Jahrhundert. Festschrift für Wilhelm Füger*. s.zerkesztette, Helbig, Jörg. Heidelberg: Winter, 2011. 105-129.